

בארה של תורה

מאוצרותיו של הרב ראובן גולן שליט"א
מח"ס "בארה של תורה", "ריבד הזהב" על הל' שבת, ו"לפלגות ראובן" על הל' פסח ויו"ט

העלון יו"ל ע"י מוסדות "דרכי תורה" - רחובות

לע"נ יחיאל בן סעדיה שעירי ז"ל | גליה בת עובדיה אהרונים ע"ה
אריאלה חיה בת אהובה רוזנפלד ע"ה | אביבה בת שושנה ישראלי ע"ה

גליזין 956

פרשת
נח

דוא"ל להערות
ורשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com
051-8410805

אדם קודם או בהמה קודמת? הקרישה המרתקת של המדור"ל דיסקין בתיבת נח

בציורי הקב"ה לנח לקראת הכניסה לתיבה נאמר: "ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליו, ויהיה לך ולביתך לאכלה" (בראשית ו, כא). הכתוב מקדים בלשונו את נח לבעלי החיים: "לך" – ורק אחר כך "ולביתך".

והקשה על כך המדור"ל דיסקין מסוגיית הגמרא במסכת ברכות (מ ע"א): "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו, שנאמר: 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך' – ואכלת ושבעת". אם כן, לכאורה היה מן הראוי שהפסוק יקדים את הבהמות לנח ויאמר: "ויהיה להם ולך לאכלה"!

ותירץ, שקודם המבול נאסר על בני האדם לאכול בשר, ורק לאחר צאתם מן התיבה הותר להם הבשר. ממילא, בעת שהיו בתיבה לא היה לנח בגופם של בעלי החיים שום "קניין הגוף", אלא לכל היותר קניין פירות והשתמשות במלאכתם.

והנה, הדין שאסור לאדם לאכול לפני בהמתו נלמד מן הפסוק "לבהמתך" – בהמה שהיא שלו ממש בקניין הגוף. ומאחר שהיות אלו לא היו מוגדרות כ"בהמתו" הגמורה, לא חל על נח הדין להקדים את אכילתו לאכילתו.

אמנם, יש לעיין בזה: הרי סוף סוף היו מוזהגות של כל החיות והעופות מוטלים על כתפיו של נח, וכל תפקידו בתיבה היה לפרנסם ולכלכלם, ואם כן מסבירא ראויה היה להקדימן!

והגאון רבי שמעון סופר אב"ד קראקא בספרו "מכתב סופר" תירץ, שהנה הטעם השורשי לכך שלעולם צריך להקדים את מאכל הבהמה לאדם מיוסד על דברי חז"ל במדרש (בראשית רבה לג, א) על הפסוק בתהלים (לו, ז) "אדם ובהמה תושע ה'" – "אדם בזכות בהמה תושע ה'". כלומר, האדם ניזון פעמים רבות בזכות הבהמה, ולכן בדין הוא שיקדים את אכילת בהמתו לאכילתו שלו. אולם, כל זה אמור באנשים פשוטים האוכלים בזכות הבהמות. אך כאן בתיבת נח, הרי כל הבהמות והחיות ניצלו מהמבול אך ורק בזכותו של נח, ומשום כך, בדין ובצדק הקדים הפסוק את מאכלי נח למאכלם.

למה נח לא התפלל? הסוד העצום של ה"תפארת שלמה"

בעת תיאור כניסתם של נח ובני משפחתו לתיבה, נאמר: "ויבא נח ובניו ונשיהם ונשי בניו אתו אל התיבה מפני מי המבול". על מילים אלו מביא רש"י את דברי חז"ל המפתיעים: "אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבוא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדקדקו המים".

דברים אלו מעוררים פליאה עצומה: הכיצד ייתכן לומר על נח הצדיק שהיה "מקטני אמנה"? הרי אנו מדברים על נביא שהקב"ה דיבר עמו פעם אחר פעם, אדם שעמל במשך מאה ועשרים שנה על בניית התיבה מתוך אמונה תמימה בציורי האלוהי למרות לעג סביבתו. איך אפשר לייחס לו חוסר אמונה?

האדמו"ר מן ה"תפארת שלמה" מראדומסק, מאיר את מאמר חז"ל זה באור יקרות.

שגתו הגדולה של נח הייתה בכך שהוא לא התפלל על בני דורו להצילם מן ההשחיתה ומן דביליון. אך ממה נבעה שתיקה זו? מדוע נח לא עמד בתפילה

אבא, מסתכלים עליך!

התורה מעידה על נח: "נח איש צדיק תמים היה בדרתיו". אולם, בהמשך, כאשר דקב"ה מצווה עליו להיכנס לתיבה, משתנה הניסוח: "כי אתך ואיתי צדיק לפני בדור הזה" – והוא "תמים" הושמט באופן פלאי. מדוע?

ה"כתב סופר" מאיר את הדברים בביאור מופלא ונוקב: התואר "צדיק תמים" נאמר על נח שלפני הולדת בניו. אולם לאחר שנולדו בניו – ובהם חם, שלא הלך בדרך הישר – נוצר פגם מסוים בנח עצמו.

אנו מכירים היטב את הכלל "ברא מזכה אבא" (הבן מזכה את האב), שכן לאב יש זכות במעשיו הטובים של בנו שאותו גידל לתורה ויראת ה'. אך מסתבר שהמשוואה פועלת גם בכיוון ההפוך: "ברא פוגם אבא". פגמו של הבן מעידים, ולו במעט, על חסרון כלשהו אצל האב, שכן יש לו חלק בדרך שבה בחר בנו. משום כך, נח כבר לא יכול היה להיקרא "תמים".

יש בדברי הכתב סופר חידוש עצום. הרי הרחוב בדור המבול היה פרץ, מושחת ומלא כפידה, לכאורה, איזו טענה יכולה להיות כלפי נח על כך שבנו הושפע מאווירת הדור? מכאן אנו למדים מסר מהורה: למרות הכל, אפילו בדור קלוקל כל כך, תמיד נותר שורש וחלק מסוים השייך לאב בדרך שבה הולך בנו.

רעיון זה מתקשר היטב לתופעה בולטת בסוף פרשת בראשית ובסוף פרשתנו. התורה מונה את שושלת הדורות מאדם ועד נח, ומנה ועד אברהם. בכל דור, מקפידה התורה לחלל את שנות חייו של האדם לשתי תקופות: כמה שנים חי עד הולדת בניו, וכמה שנים חי לאחר מכן. נשאלת השאלה: מדוע התורה אינה מסתפקת בציין מניין שנות חייו הכולל?

בספר "קול רם" מובא בשם הגאון רבי משה פיינשטיין בעל ה"אגרות משה", שהתורה טומנת כאן יסוד גדול: אינם דומים ימי חייו של האדם לפני שנולדו לו בנים, לימי חייו לאחר מכן. מרגע שאדם הופך להורה, מוטלת עליו החובה לדקדק במעשיו שבעתיים, שכן מעתה בניו נושאים אליו עיניים ולומדים מהנהגתו. שנות חייו הראשונות, בהן אולי לא דקדק כל כך בדרכיו, אינן דומות לשנים שלאחר הולדת ילדיו – שנים בהן כל פסיעה שלו דורשת שימת לב מיוחדת למפעלותיו ולדוגמה שהוא משדר.

האחריות מחייבת. מצוות חינוך אינה מסתכמת בהטפת מוסר או בלימוד תיאודטי; עיקר החינוך הוא הדוגמה האישית. עלינו, המבוגרים – הורים ומורים – להיות מודל חי לחיי תורה ומצוות, לאהבת התורה ושקידתה, לידאת שמים ולתפילה זכה. עלינו לתת את הדעת ל"נראות" של מעשינו כלפי הדין.

קחו למשל את שעת התפילה. כאשר אנו מקילים ראש חלילה, ומדברים במהלך חזרת הש"ץ או קריאת התורה – מלבד עצם האיסור החמור שבדבר – אנו מדריכים את מעלת התפילה בנפשם של בנינו ותלמידיו. ילד שרואה התנהגות כזו, מחלחלת ללבו התובנה שתפילה אינה עניין כה חשוב, ושלאפשר בקלות לעסוק במקביל בדברי חולין. שום שיחת מוסר לא תתקן את הרושם של פנימה זו.

אמנם נכון, הרחוב של ימינו משפיע עמוקות, וגם לחברה ולחברים יש משקל רב. אך אין בכך כדי לפטור אותנו מחובתנו לשים לב לדרכנו ולדוגמה שאנו מקדינים, כי בנפשנו הדבר.

אסתר בת דחמה ע"ה
היירה בת סאלם ארואח ע"ה
נשרה בת מרים נגר ע"ה

שמואל בן דניאל הנדוני ז"ל
שמואל סעיר בן השמט
פיראן ז"ל

אהרון בן סלימן שעירי ז"ל
יעקב שמחה בן פרל חנה מקלס ז"ל

שמעיה בת סאלם מרחבי ז"ל
סעדיה בן יוסף עזר ז"ל

יצחק בן תמו אביסדיד ז"ל
פאריזה בת סעיר וקריה תורמו ע"ה
שרה ויהודה בת דוד קהלני ע"ה

מ ו ק ד ש ל י י ל ו י נ ש ת

קודעת שערי שמים?

מסביר ה"תפארת שלמה": חסרוננו של נח לא נבע מגאווה או מאדישות, אלא להפך – מענווה שלא במקומה. נח היה קטן בעיני עצמו, ובשל ענוותנותו לא עלה על לבו שדקב"ה חפץ בתפילתו. הוא פשוט לא האמין שאם הוא, נח, יתפלל ויבקש – דקב"ה ישמע אליו וייעתר לו לבטל גזירה שכבר נגזרה מלפניו. נח סבר בטעות, שאם ה' גזר – הרי שזו כוונתו, ולהתפלל לבטל את הגזירה פירושו לצאת נגד רצון ה'.

זהו העומק המטלטל בכונת רש"י "אף נח מקטני אמנה היה". חסרוננו באמונה לא היה באמונה בה' או בכוחו של ה', אלא באמונה בעצמו ובכוח תפילתו. חסרה לו האמונה בכך שדקב"ה כל כך אודב אותו וחפץ לשמוע את קולו.

אך האמת היא הפוכה לחלוטין. רצונו העמוק של דקב"ה הוא דווקא שהצדיק יתפלל ויקדע את הגזירות! דקב"ה "מתאוה לתפילתם של צדיקים" וממתין שיעמדו בפניו.

זהו ההבדל התרומי בין נח לבין מנדיני האומה שקמו אחריו, שהבינו את סוד כוחה של התפילה: כאשר דקב"ה מבקש להחריב את סדום, אברם אבינו לא שותק. הוא נעמד מיד וחוקק כלפי שמיא: "חללה לך מעשת כדבר הזה". וכן משה רבנו, כשנגזרה גזירה כלשהי על עם ישראל בחטא העגל, לא מקבל את הדין בהכנעה אלא טוען: "למה יאמרו מצרים!". הם ידעו, שדקב"ה מגלה להם את הגזירה כדי שיעמדו ויתפללו לבטלה.

המסר המהדהד אלינו הוא עצום: אסור לאדם לומר "מי אני ומה אני, וכי תפילתי תשנה משה?". ענווה היא מידה טובה, אך כאשר היא משתקת אותנו מלהתפלל ולבקש על הכלל והפרט – היא הופכת לחיסרון ול"קטנות אמונה". עלינו להאמין בכל לב שכוח תפילתו של כל יחודי הוא כביר, ושדקב"ה יושב ומצפה שנבקש, נתפלל – ונפעל ישועות.

לחיות מול מצלמת הנצח

מסופר בשם מרן ה"חפץ חיים" זיע"א, מעשה נוקב באדם נכבד וחשוב שנערכה מסיבה גדולה לכבודו. במהלך האירוע, שתה אותו אדם יתר על המידה, איבד את עשתונותיו, ומתוך שכרותו התבזה לעין כל ודקדק על השולחן כשהוא מעורטל.

אחד הנוכחים מידו להנציח את הרגע המביש במצלמות. כשהתפכח אותו אדם מיינו וחבין את גודל החורפה, הסתגר בביתו מתוך בושה נוראה ולא העז לצאת. חלפה תקופה ארוכה, והוא סבר לתומו כי המקרה נשכח מלב. אולם, אך יצא לדחוב, ניגש אליו אדם והראה לו את התמונה המדוברת.

בצר לו, הבין שאינו יכול להישאר במקומו, ארז את חפציו וברח לחוץ לארץ כדי לפתוח דף חדש. אך גם שם, נדהם לגלות את תמונתו מודפסת בספר, כדוגמה חיה לביזיון שאילו עלולה להוביל השכרות. כך נדד ממדינה למדינה, אך הבושה רדפה אחריו לכל מקום – תמונת קלונט כבר התפרסמה בכל פינה בעולם.

היה ה"חפץ חיים" מסיים את סיפורו ומצביע על פרשתנו: התורה כותבת על נח "וַיֵּשֶׁת מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַתִּגַּל בְּתוֹךְ אֶחָיו". מאז ועד עולם, בכל מקום על פני כדור הארץ שבו מתקבצים עשרה יחידים וקוראים בתורה בפרשת נח – קוראים הם קבל עם ועדה את דבר קלונט! התורה היא נצח, וכך גם כל מעשה שאדם עושה – נחקק ונרשם לנצח נצחים.

רעיון זה מקבל משנה תוקף בדברי חז"ל המופלאים (מדרש רבה, ויקרא לז, ח): "אילו ידע ראוּבֵן שהתורה כותבת עליו 'וישמע ראוּבֵן ויצילו מידם' – בכתפו היה מוליכו אצל אביו! אילו ידע אהרן שהתורה כותבת עליו 'ודאן ושמוח בלבו' – בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו!".

דברי המדרש הללו טעונים ביאור: מה הפירוש "אילו ידע שהתורה תכתוב עליו"? וכי הצדיקים הללו, ראוּבֵן ואהרן, היו פועלים מתוך חיפוש אזור פרסום? הרי אם חשבו שזוהו המעשה הראוי והנכון – מדוע לא עשו אותו בשלמות מיד? ואם סברו שאין זה נצרך – האם רק בשביל "תיעוד" בתורה היו משגים את מעשיהם?

ההסבר לכך הוא עמוק ויסודי: המדרש אינו מדבר על רצון בכבוד, אלא על ההבנה של עוצמת המעשה. התורה היא נצחית, ומה שנכתב בה טומן בחובו משמעות נצחית שמהדהדת לדורות. אילו היה האדם מודע באמת לכך שכל מעשה ומעשה שלו חוקק רישום בעולמות העליונים למשך כל הדורות – הגישה שלו הייתה משתנה לחלוטין. הוא היה ניגש לכל פעולה – קטנה כגדולה – בחרדת קודש, במשנה וזהירות, ומתוך כוונה טהורה ועוצמתית פי כמה וכמה.

סערה של מילים: מדוע נבראו ההרים, ומה יקרה להם לעתיד לבוא?

בהפטר פרשת נח קוראים את נבואת הנחמה של ישעיהו הנביא (נח, י) שבה נאמר: "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה, וחסדי מאתך לא ימושו וגבית שלומי לא תמוט".

לכאורה יש לתמוה: מה ענין הזזת ההרים והתמוטטות הגבעות לנחמת העתיד לבוא? וכי מה תועלת יש בביטולם של ההרים?

מבאר גאון עוזנו ה"בן איש חי" זיע"א בספרו "ברכת חיים", יסוד מופלא על פי סודי הבריאה.

דקב"ה ברא בעולמו הרים רמים וגבעות נישאות כדי לשמש כמגן וצינה מפני רוחות סערה עזות. אלמלא היו ההרים ניצבים כחומה ושוברים את עוצמת הרוח, היו רוחות הסערה מחריבות ועוקרות את כל יישובי בני האדם. דהר סופג את המכה, שובר את תוקף הסערה, ומה שמגיע אל האדם אינו אלא רוח קלה שאין בכוחה להזיק.

אך מכאן מה בכלל מתעוררת רוח סערה כה מחריבה בעולם?

מבאר רבנו על פי הידוּשְׁלִי (ברכות פ"ב ה"ט), שרוח סערה יוצאת לעולם בעון קלוקל הדיבור!

האדם נברא בבחינת "יחיד האדם לנפש חיה – לרוח ממללא" (אונקלוס). כאשר בני אדם חוטאים בדיבורים אסורים – בלשון הרע, רכילות, שקר ודברים בטלים – הם מעוררים ב"רוח הדיבור" שלהם את רוחות הסערה מתוך אוצר הרוחות של מעלה, להחריב את היקום.

בזה מבאר רבנו זצ"ל את הפסוק בעמוס (ד, יג): "כי הנה יוצר הרים ויבִרֵא רֶחַק ומגיד לאדם מה שיחול".

יצר הרע מפתה את האדם לחשוב: "וכי מה עשיתי? בסך הכל דיברתי כמה מילים... הרי אין בדיבור ממשות, סתם רוח קלה שיצאה מדפנה!"

אומר לו דקב"ה: ראה בעיניך בעולם הגשמי כמה כוח וזרם יש ברוח! הרי בראתי הרים אדירים רק כדי להגן מפני הרוח הזו, ואם רוח גשמית יכולה להחריב עולם שלם – על אחת כמה וכמה שרוח הדיבור הרוחנית פועלת ובושה או חלילה מחריבה עולמות! לכן, ליום הדין "מגיד לאדם מה שיחול", ויתבע האדם על כל שיחה קלה שזרצא מפיו (חגיגה ע"ב).

מעתה מיושב הפסוק בנבואת ישעיהו כמין חומר:

כל הצורך בהרים ובגבעות קיים רק בעולם הזה, שבו היצר הרע שולט ובני אדם חוטאים בדיבורים ומעוררים סערות.

אולם לעתיד לבוא, כאשר יתבער יצר הרע מן הארץ ויפסקו כל הדיבורים האסורים, שוב לא תתעורר שום רוח סערה בעולם. ומאחר שלא תהיה רוח סערה – שוב אין כל צורך בהרים ובגבעות שיבלמו אותה!

זהו שאמר הנביא: "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה" – הם יתבטלו מאליהם מפני שלא יהיה בהם עוד צורך, כי העולם כולו יתמלא שלום, טהרה ודיבורים קדושים.

פעמים רבות אנו נוטים להקל ראש ב"סתם דיבורים" – פטפט בטל, עקיצה קטנה או לשון הרע "קל" – במחשבה שמדובר במשהו חולף וחסר משקל ("רק אמרתי").

דברי ה"בן איש חי" מלמדים אותנו את משקלו העצום של הדיבור: רוח הדפה מניעה את רוחות העולם כולו.

מי ששומר על פיו ולשונו, ומקדש את "רוחא ממללא" שבו לדברי תורה, תפילה, עידוד וחסד – אינו רק שומר על נשמתו הפרטית, אלא הוא ממקימ ומבני העולם ממש, משרה שקט ודונג בבריאה, ומקרב את אותו יום נעלה שבו ישכון השלום והרחוקות כולם יתברכו ממקור הברכה.

רשימת השיעורים של הרב ראובן גולן שליט"א בבחינת "דרכי תורה"

ימים א' ג' ד' – הלכות כשרות המטבח (לאחר ערבית בצאת הכוכבים)

יום שלישי | "סמיכת הבר" | הלכות איסור וחיית | 20:30-21:30

יום רביעי | טוֹר בית יוסף הלכה למעשה | הלכות שבת | 20:30-21:30

יום חמישי | שיחה על פרשת השבוע | 17:20-18:00

שבת קודש | גמרא "מסכת מגילה" | 16:15-17:00

שבת קודש | הלכות שבת | 17:00-17:30

שבת קודש | אור החיים הקר' | כ-20 דקות לפני צאת השבת

שיעורי הרב ראובן גולן כמנוח נרשאים

ביקור הלשון | בטל/56-81-71-0733

שזתפות בויכחי הרבים של "בארה של תורה"!

הסות שבועית בלעדית: הקרשת הגיליון כולו לברכה,

לרפאה או עילוי נשמה 250 ש"ח.

הקרשה אישית (במסגרת ייעודית): 50 ש"ח.

לפרטים ניתן להתקשר או לשלוח הודעה לטל - 054-2637798